

ไทย-จีนมีการติดต่อการค้ากันในระบบบรรณาการมาเนิ่นนานก่อนกรุงสุโขทัย แต่ ลวดลายกระบวนจีนได้เข้ามามีบทบาทบนจิตรกรรมฝาผนังในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นอย่างน้อย ในสมัยรัชกาลที่3แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลวดลายกระบวนจีนกลายเป็นศิลปะแบบพระราชนิยม เพราะทรงโปรดปรานศิลปะจีนเป็นพิเศษ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาย้อนกลับไปถึงภูมิหลังของชาวจีนเมื่อครั้งยังอยู่บนแผ่นดินแม่ เพื่อให้ได้ทราบถึงบริบททางสังคมของชาวจีนอพยพ และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ มาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์หาความเหมือนและความต่างของลวดลายกระบวนจีนเมื่อครั้งที่อยู่บนแผ่นดินแม่ กับเมื่ออพยพย้ายถิ่นมาอยู่บนผืนแผ่นดินไทย โดยใช้มุมมองจากจิตรกรรมฝาผนัง และเพื่อสืบค้นให้ได้ตัวแปรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่มีผู้ค้นคว้าไว้แล้วในห้องสมุด และส่วนที่สองเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งในส่วนหลังนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคแรก เก็บข้อมูลตามวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ และธนบุรี และภาคที่สอง เก็บข้อมูลที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเลือกเก็บข้อมูลที่มณฑลฝูเจี้ยนและกวางตง ซึ่งเป็นมณฑลที่มีผู้อพยพมาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก

ในการคัดเลือกวัดเพื่อทำการศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง วัดขุนนางสร้าง และวัดที่สามัญชนสร้างที่ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อหาความแตกต่างในลวดลายกระบวนจีนในกลุ่มวัดที่ผู้อุปถัมภ์มีสถานภาพทางสังคมที่ต่างกัน และดำเนินการศึกษาโดยจัดแบ่งกลุ่มจิตรกรรมฝาผนังจากวัดที่คัดเลือกออกเป็น 2 ประเภท คือ จิตรกรรมฝาผนังแบบสามัญและจิตรกรรมฝาผนังแบบพิเศษ

จิตรกรรมแบบสามัญ เป็นภาพลวดลายกระบวนจีนที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องจิตรกรรมฝาผนังกลุ่มนี้ได้แก่ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ วัดพระเชตุพน วัดบางขุนเทียนใน

จิตรกรรมฝาผนังแบบพิเศษ เป็นลวดลายกระบวนจีนที่ปรากฏเต็มพื้นผนังหรือครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ เนื้อหาของเรื่องอาจจะได้แรงบันดาลใจมาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ภาพเรื่องราวทางวรรณกรรม เป็นต้น จิตรกรรมฝาผนังกลุ่มนี้ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังด้านตะวันตกที่หอไตร วัดสระเกศ พระอุโบสถวัดไชยทิศ และวัดกัลยาณมิตร เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า ภาพลวดลายกระบวนจีนในส่วนที่เป็นภาพพ่อค้าจะยึดอาชีพค้าขายเป็นหลัก สะท้อนภาพชีวิตจริงของชาวจีนอพยพเมื่อแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มักยึดอาชีพพ่อค้าเร่ขายเรือขายของ เป็นภาพสามัญที่พบจนคุ้นตา ภาพพ่อค้าที่มีฐานะชั้นเจ้าสัวมักพบบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดหลวงเป็นส่วนใหญ่ เช่นวัดพระเชตุพน และวัดสุทัศน์

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ภาพบุคคลที่เข้ามาปะปนไม่จำเป็นต้องเป็นชาวจีนอพยพเสมอไป แต่อาจเป็นชาวยุวนที่เข้ามามีบทบาทในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็มีความเป็นไปได้ เพราะจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เป็นที่ทราบกันว่าชาวยุวนได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งมีทั้งทหารและช่างฝีมือ และมีศิลปะอีกหลายอย่างที่ยุวนเป็นผู้นำเข้ามา เช่น การเซตสิ่งโต ยุวนรำโคม สิ่งโตคาบแก้ว เป็นต้น

ภาพอาคารบ้านเรือนที่เชื่อกันว่าเป็นอาคารแบบจีนหรือแก๊งจีนนั้น จากการศึกษาพบว่ามีลักษณะของประกอบของจีนและไทยมาผสมผสานกัน ทำให้แลดูแปลกตาไปจากต้นแบบ คงจะเป็นงานเขียนของช่างชาวไทยที่เขียนตามใจชอบ ภาพอาคารบ้านเรือนแบบนี้จัดว่าเป็นแบบเฉพาะของบ้านจีนบนจิตรกรรมฝาผนัง อาจเรียกได้ว่า “อาคารจีนแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้น” ก็ได้ แต่ช่างเขียนก็มีได้ละทิ้งต้นแบบเสียทีเดียว มีภาพอาคารแบบจีนที่ยังคงรักษารูปทรงเหมือนต้นแบบ และมีภาพศาสนสถานจีนบางหลังถูกนำไปใช้ผิดแบบ อาจเป็นเพราะความไม่เข้าใจของช่าง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 มีการแปลวรรณกรรมจีนเรื่อง “สามก๊ก” ทำให้สามก๊กเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และในรัชกาลต่อมา มีการแปลวรรณกรรมจีนเรื่องอื่นๆตามมามากมายเรื่อง จิวหรืออุปรากรจีนกลายเป็นที่นิยม และตัวแสดงจิวได้เข้ามามีบทบาทในงานจิตรกรรมฝาผนังอย่างมาก เมื่อพิจารณาเงื่อนไขของเวลาที่มีการแปลวรรณกรรมจีน และการเขียนจิตรกรรมฝาผนังประกอบด้วยแล้ว ภาพตัวแสดงใน “สามก๊ก” เข้ามามีบทบาทเป็นภาพแทรกบนจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆที่กล่าวมาซึ่งเป็นทั้งวัดหลวง วัดขุนนาง และวัดสามัญชน เช่น พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระอุโบสถวัดสระเกศ และวัดบางยี่ขัน เป็นต้น บางวัดได้อุทิศเนื้อที่บนผนังพระอุโบสถเขียนภาพสามก๊ก เช่น วัดนางนอง วัดประเสริฐสุทธาราวาส เป็นต้น จิวจีนถือเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ชาวจีนทุกระดับชั้นชื่นชอบ และเป็นวัฒนธรรมที่ชาวจีนอพยพยังคงปฏิบัติเหมือนเมื่อครั้งอยู่บนแผ่นดินแม่ นั่นคือ การดูจิวจินในยามว่าง

ความเชื่อมโยงกับรสนิยมชาวกรุงเทพฯในเรื่องการชมจิว ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังบนหอไตรด้านตะวันตก วัดสระเกศ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ บอกเล่าเรื่องการมาถึงกรุงเทพฯของคณะอุปรากรจีน และการเตรียมตัวเพื่อการจัดแสดง

ส่วนลวดลายตกแต่งประดับอาคารบ้านเรือน สำหรับชาวจีนแล้ว เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพื่อความเป็นสิริมงคล ชาวจีนรู้จักเลือกเขียนลวดลายประดับมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมของตน ซึ่งมีกฎระเบียบที่วางไว้อย่างชัดเจน แรบบันดาลใจที่ให้แก่ชาวจีนน่าจะได้จากลวดลายประดับตกแต่งที่ปรากฏบนสินค้าประเภทเครื่องเรือนไม้ประเภทตู้ เตียง บังตา เครื่องประดับศิลปะประเภท เครื่องปั้นดินเผา เครื่องรัก ผ้าแพรพรรณปัก และหนังสือ

เป็นต้น สินค้าเหล่านี้เดินทางมาพร้อมกับการค้าระบบบรรณาการ โดยมีพ่อค้าเป็นบุคคลากรที่กำหนดให้มีการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

จากการศึกษาและวิจัยพบว่า บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย การดูจิว ฯลฯ ที่จัดว่าเป็นวัฒนธรรมภายนอกของชาวจีน จนมาถึงปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม จนแทบจะหายไปกับกระแสสังคมสมัยใหม่ ไม่มีภาพชาวจีนสวมหมวกกุ่มเลย นุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อผ่าหน้าหรือป้ายข้างก็แทบจะหมดไป คงเหลือแต่ชาวจีนชราที่ยังคงแต่งกายเช่นนั้น เช่นเดียวกับภาพพ่อค้าชาวจีนที่สวมเสื้อผ่าไหมผ้าแพรตัวยาวก็หายไป ส่วนข้าราชการ ขุนนางที่แต่งกายแบบประเพณีนั้นก็ยังคงเหลืออยู่ในงานจิตรกรรม และในอุปรากรจีนเท่านั้น อาคารบ้านเรือนแบบปิดทึบ หลังคาจั่วมีปั้นลมปูนก็หมดไป และอุปรากรจีนซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมที่คนจีนดูได้ทุกระดับชั้นก็เหลือน้อยเต็มทน ชาวจีนสมัยใหม่แทบจะไม่ได้ดูจิวกันในเวลาว่างอีกต่อไป

ส่วนวัฒนธรรมภายในที่ชาวจีนอพยพนำติดตัวมาด้วยก็ยังคงอยู่ และชาวจีนยังคงยึดถือไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น ความเชื่อในลัทธิศาสนา ประเพณีตรุษ สารท เทศกาลเซ็งเม้ง เป็นต้น และบางประเพณีก็มีปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังด้วย

Abstract

198641

Thai-Chinese commercial contact under the Tributary system was established long before the Sukhothai period. However, the Chinese repertoire only started to play a role in mural paintings at the beginning of the Ayutthaya period. During the reign of King Rama III in the early Rattanakosin period, the depictions of Chinese life such as immigrants, architecture and decorative arts became the Royal Chinoiserie taste, as the King was especially fond of the Chinese arts.

The purpose of the research was to trace the backgrounds of the Chinese while living in their Motherland, in order to learn more about the social context of the immigrants. The data from the research was used to compare and analyse the similarities and the differences in the Chinese motifs found on murals. The data would also be used to find out the causes of the changes in the motif style.

The research divided the study into a literature survey and field work. The field work was divided into two parts: firstly, the collections of data from wats in Bangkok and Thonburi and secondly, the collections of data from Guangdong and Fujian provinces in the People's Republic of China, where the immigrants mostly originated.

The criteria for choosing wats were the ones built by kings, bureaucrats and commoners and that were still in good condition. The purpose was to find the differences in Chinese depictions among wats supported by patrons of different status. The study separated the mural paintings into two categories: Genre mural painting and Special mural painting.

Genre mural painting, where the Chinese motifs were mixed up in the murals, can be observed at the Buddhaisawan Throne Hall, Wat Phra Chetuphon and Wat Bang Khun Thian Nai. The Special mural painting, where the Chinese motifs covered part of or the whole wall, had contents which were influenced by historical events or Chinese literature. This type of painting can be found on the west wall of the Scripture Repository at Wat Saket, Wat Chaiyatit and Wat Kanlayanamit.

The results of the research found that the Chinese depictions of immigrants show that most of them were merchants. This reflected the real lives of the early Chinese immigrants whose occupations were as vendors, selling goods by boat, which was a common sight in everyday life. While the image of an upper class merchant can mostly be found on murals in wats built by kings, such as Wat Phra Chetuphon and Wat Sutat. The profiles of such merchants were rarely found among ordinary wats.

Apart from this observation, the researcher noted that the immigrant images were not always of Chinese origin, but also could possibly have been the Vietnamese in the early Rattanakosin period. It was known from historical data that the Vietnamese who immigrated during the period of King Rama I were both soldiers and skilled craftsmen. There were also other art forms brought in by the Vietnamese such as the lion dance, Vietnamese lamp dance, etc.

The research also found that a particular style of house, previously believed to be typically Chinese, was in fact an assimilation of Chinese and Thai styles, creating an individual style different from both the originals. It may be the work of the independent-minded Thai craftsmen, depicting this particular style as a Chinese house on mural paintings, calling it "Chinese House - Style in Early Rattanakosin Period". The artists did not completely discard the original as there were some paintings of Chinese style houses which still retained the original characteristics.

Some of the paintings incorrectly depict Chinese style houses; maybe due to the painters' misunderstandings.

When the famous Chinese literature "The Romance of the Three Kingdoms" was translated in the reign of King Rama I, as well as others in the following reigns, the Chinese opera became popular among the Thais. The characters played considerable roles in mural content. They appeared wholly or partly on paintings in wats of different patronage. Chinese opera is appreciated by Chinese in all classes. Chinese migrants practiced customs as if they were still in their Motherland, such as watching Chinese opera in their recreational time.

The connection between a Bangkokian's tastes and attending Chinese opera was depicted on the west mural of the Scripture Repository at Wat Saket. This reflected the historical event of the arrival of a Chinese opera troupe and the preparations for the show.

The motifs for house decorations for the Chinese are important and auspicious emblems. The Chinese know how to choose decorative patterns to suit their strict regime of social status. The motivation for the Chinese came from the patterns that appeared on wooden and lacquer furniture, porcelain, screens, embroidered silk etc. These goods came with the Tributary system of trade, having the upper class merchants as the deliverers of important culture.

The research also discovered that dwellings, clothing and watching Chinese opera etc, were considered exterior culture for the Chinese, and has up to now been changing and blending to the point of disappearing with the tide of modern society. There are hardly any images of Chinese wearing conical hats, three quarter length blue trousers and front opening upper garments. The only things that remained were because elderly Chinese were still dressing in that style. In addition, images of upper class Chinese merchants wearing long silk gowns with front overflap closing to right, wide sleeves and side vent disappeared. Bureaucrats and noblemen wearing these traditional costumes are only found on murals and in Chinese opera. Dwellings all closed up with gable roofs and windbreaker of the ladders became extinct. Hardly any Chinese opera remained that was common culture for Chinese of all classes. Modern Chinese may no longer have the chance to watch Chinese opera in their recreational time.

Interior culture brought over by Chinese immigrants such as the belief in cult, the Chinese New Year's festival, the Qing Ming festival, the Moon festival etc. still have remained steadfastly within the Chinese community.